

ÖRÖK VÁRAKOZÁS

Kormányzásra várva. A magyar ellenzék nemzetközi és történelmi összehasonlításban.
Szerkesztette: CSIZMADIA Ervin – LAKATOS Júlia – NOVÁK Zoltán – RAJNAI Gergely – ZSOLT Péter. Gondolat – Méltányosság Politikaelemző Központ, Budapest, 2024. 237 oldal, 5500 Ft

Magyarországon immár tizenötödik éve kormányoz a nemzeti oldalt képviselő Fidesz–KDNP-pártszövetség, miközben a baloldali-liberális ellenzéki pártok ugyanennyi ideje képtelenek kormányra kerülni. Csizmadia Ervin és szerzőtársai legújabb könyve, *a Kormányzásra várva – A magyar ellenzék nemzetközi és történelmi összehasonlításban a „hosszú ellenzékiesség” jelenségét tárgyalja. A kötet ennek magyarországi történelmi gyökereit, jelenkori kihívásait és az ebből fakadó jövőbeni dilemmákat vizsgálja nemzetközi összehasonlításban*, négy külföldi ország (Dél-afrikai Köztársaság, Japán, Olaszország és Nagy-Britannia) példáján keresztül. A szerzők célja, hogy eltérve a(z) elsősorban baloldali-liberális térfélen) megszokott elemzési és értelmezési keretektől, ne a kormányzó pártokra, hanem az ellenzékben rekedt pártok szerepére és lehetőségeire fókuszálva nyújtsanak átfogó képet a magyar belpolitikai folyamatokról.

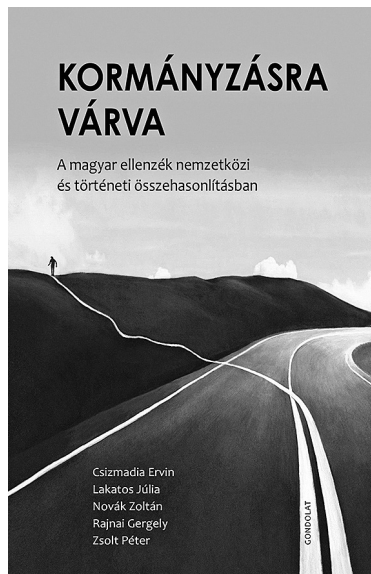
A magyar politikai helyzet kapcsán a baloldali-liberális oldalon manapság sokan úgy vélik, hogy az ellenzék szerepének vizsgálata majdnem felesleges, sőt értelmetlen. Mindezt azzal indokolják, hogy az elmúlt másfél évtized során az ellenzéki szereplők mozgásteret minimálisra szűkült, a kardinális közéleti kérdésekben kizárólagosan a kormányzó pártok dönthetnek és döntenek is. Ez azt idézte elő, hogy a témával foglalkozó szakirodalom többsége is a politikai folyamatokat kiemelten a Fidesz–KDNP tevékenységéből, mintsem az ellenzék szerepéből vezeti le. Maga a Méltányosság Politikaelemző Központ szerzői 2021-ben jelentettek meg könyvet *Uralkodó párt. A Fidesz nemzetközi és hazai történelmi összehasonlításban* címmel, amely szintén elsősorban ezt a megközelítést alkalmazta. Ugyanakkor a szerzők már e korábbi kötetben is rögzítik, hogy habár a „hosszú ellenzékiesség” fogalma egyidejűleg „hosszú kormányzást”, vagyis egy

tartósan uralkodó kormányzópárt létét feltételezi, egy domináns párt sosem légüres térben működik. Mind-ebből az következik, hogy szükséges a többi szereplő megismerése, megértése és a domináns erővel való egymáshoz viszonyításuk. E gondolatmenet folytatásaként, vagy ahogyan a szerzők fogalmaznak, a korábbi inverzeként született meg a legújabb kötet, amely az előzővel ötvözve segíthet megérteni a politikai dominancia dinamikáját Magyarországon.

A szerzők nemzetközi példák alapján négy különböző forgatókönyvet vázolnak fel, amelyek ugyan nagyon eltérő módon mutatják be a „hosszú ellenzékiesség” végét és az azt követő időszakot, a magyarországi politikai szintér múltjával és jelenével összevetve kirajzolódhatnak bizonyos mintázatok, amelyek – akár jelen vannak, akár hiányoznak – hozzájárulnak a „hosszú kormányzás–hosszú ellenzékiesség” állapot kialakulásához.

1) A lehetséges forgatókönyveket vizsgáló első példa a Dél-afrikai Köztársaság, ahol az *apartheid* rendszer felszámolását követően az Afrikai Nemzeti Kongresszus

(ANC) „örökös kormányzópárttá” avanszált, és 1994 után harminc évig kétharmados többséggel kormányzott, míg a többi aktor az „örökös ellenzék” szerepébe szorult. Az ANC eddigi kormányzását rossz intézkedések sora, a vezetők korrupciós és magánéleti botrányai, illetve többszöri pártszakadás kísérte, sokáig mégsem tudott az ellenzék áttörést elérni. Ennek legfőbb oka az volt, hogy az ellenzék politikai innovációja kizárólag szervezeti kérdésekre korlátozódott. Ideológiai újítással harminc év alatt sem sikerült előállniuk, egyetlen mondanivalójuk a kormányzópárt leváltása, érvényes és érdemi ajánlatuk nincs a választóik számára, az ANC szavazóit pedig egyáltalán nem törekednek megszólítani. Azt, hogy 2024-ben, tehát az itt tárgyalt könyv megjelenését követően végül koalícióra sikerült kényszeríteniük az ANC-t, szintén nem saját előretörésüknek,

hanem a kormányzópárt újabb szakadásának volt köszönhető, amely a korábbiaknál jelentősebb szavazatvesztéssel járt, mégpedig a dél-afrikai politika etnikai sajátosságai miatt. 2) A kötet második példaként a II. világháború utáni Olaszország esetét taglalja. Az Olasz Kereszténydemokrata Párt (DC) a radikális jobb- és baloldal elutasítotttsága okán válhatott domináns párttá. Azonban azáltal, hogy pozíciója megőrzése érdekében rövidebb-hosszabb távra bevonta a kormányzati munkába, majd lényegében magába olvasztotta az ellenzék fennmaradó részét (a szocialistákat, a liberálisokat és a republikánusokat), a rendszer részévé tette és a választópolgárok szemében eljelentéktelenítette a köztük lévő választóvonalakat. Sőt, a maffiával való összefonódás nyilvánvalóvá válása komoly ellenszenvet, népharagot váltott ki a teljes politikai palettával szemben. Végül a domináns párt és az ellenzéke együtt bukott meg, teljesen lecserélődött a politikai elit, és egy új politikai garnitúra lépett a színre – mindez rávilágít arra, hogy a dominancia megszűnése nem eredményezi automatikusan az ellenzéki sikert. 3) A harmadik forgatókönyv Japán példáján keresztül illusztrálja, hogy egy-egy rövidke ellenzéki siker után a domináns párt hogyan képes mégis visszatérni a hatalomba. A japán Liberális Demokrata Párt (LDP) negyvenéves kormányzása kétszer tört meg (bár még ez se elsősorban az eredményes ellenzéki munkának volt betudható), de mindkét esetben kiderült, hogy az ellenzék tapasztalat híján nem alkalmas a kormányzásra. Mindennek ellenére a kötet szerzői fontosnak tartják kiemelni, hogy a japán ellenzék a politikai rendszerre gyakorolt nyomáson keresztül képes volt némi változásra bírni az LDP-t. 4) A negyedik forgatókönyv az Egyesült Királyság 1990-es években lezajlott politikai fordulatának segítségével mutatja be, hogyan lehetséges kitörni a hosszú ellenzéki szerepből. A britek példája bizonyítja, hogy igenis vizsgálni és reagálni kell a domináns párt sikerének tényezőire is, vagyis az ellenzék nem spórolhatja meg a saját alternatíva kidolgozásával járó munkát. A Munkáspárt sikerét 1997-ben ugyanis az eredményezte, hogy minden ponton magáévá tette a korábban a thatcherizmus által félmjelzett domináns párti időszak három alkotóelemét: a pártegyesítést, a gazdaság- és társadalompolitikai vízió kialakítását, valamint karizmatikus vezetőjelölt állítását. Ezzel valójában megszületett a „harmadik út” programja, amely megújult ellenzéki ajánlatként megtörte a dominanciát, hatalomra juttatta az ellenzéket, és visszaállította a váltogazdaságot.

A nemzetközi forgatókönyvek tárgyalását követően a kötet mindezek fényében vizsgálja a dominancia kialakulásának körülményeit és az ellenzéki szereplők működési mechanizmusait Magyarországon. A szerzők egyik legfajszínűbb állítása, hogy a rendszerváltoztatás éveit követően a magyar pártpolitikát a látszat ellenére nem váltogazdaság, hanem dominanciára való törekvés jellemzi; ugyanakkor a 2010 utáni ellenzék

nincs tisztában a dominanciát előidéző történeti mintázattal, a kiváltó okokkal és annak társadalmi jelentőségével. Történetesen azzal, hogy a Nyugathoz való viszony és annak értelmezése politikai törésvonalképző erővé vált. Csizmadia Ervin és szerzőtársai rámutatnak, hogy az ellenzéki csoportok ebből adódóan nem képesek elengedni a 2010 előtti restaurációs törekvéseiket, sőt újraértelmezni az 1989/90-es nyugati liberális paradigmát, valamint rezonálni a magyar társadalmat identitásában valóban foglalkoztató problémákra. Ezen túlmenően a kötet az ellenzék szempontjából is megvizsgálja a Fidesz dominanciáját. A szerzők arra a megállapításra jutottak, hogy „a Fidesz és az ellenzék mai viszonya számos elemében túllép a régi képleten [...] a pártrendszer azért borult fel a rendszerváltás utáni Magyarországon, mert a Fidesz domináns rendszere – okulva a korábbi tapasztalatokból – továbbfejlesztette a régebbi korok mintáját, és a végtelenségig feszíti befolyását, fokozva a társadalom polarizáltságát.” Helytálló a meglátásuk, miszerint a Fidesz túllépett a régi képleten, és okulva a korábbi tapasztalataiból, mindenekelőtt az 1998–2002 közötti polgári kormányzás előfeltételezéseiből, melynek tanulsága, hogy nem elegendő jól kormányozni. Sőt, a kormányzás nem kerekedhet felül a politikán: totális politikára van szükség, amelynek gyakorlata áthatja az emberek életének minden egyes területét, beleértve a politikai, a gazdasági és a kulturális szférát is. Az azóta eltelt idő alatt az egyre szélesebbé és egységesebbé váló nemzeti jobboldal, illetve az egyre töredezettebbé váló balliberális oldal gyakran egymással is versengő szereplői más-más dimenzióban cselekedtek. Míg az előbbi a nemzeti gondolatot szavazatszerzés szempontjából maximalizáló erővé tette, és a társadalom széles rétegeit felölelő rendszert épített fel, addig az utóbbi „megrendelői” és „informális szövetségesei” természete okán is az utasítások szervilis teljesítésére helyezte a hangsúlyt a nemzetképviselet és a politikacsinalás helyett. Súlyosbító tényezőként érdemes hozzátenni továbbá, hogy mondanivaló, cselekvési potenciál és identitásalap nélkül, parlamenti munka és érdekképviselet helyett, idővel a protestpolitika maradt az egyedüli eszközük (például KATA-tüntetés, pedagógustüntetések, akkumulátorgyárak elleni tiltakozások).

Mára Magyarországon a politika nem egyszerűsíthető le technikai kérdésekre, sőt domináns pártok-pártszövetségek leváltásához nem elegendő a vélt vagy valós társadalmi elégedetlenség és az akár országos visszhangot kiváltó ügyek célirányos kihasználása sem. Az ellenzék számára szükséges a fennálló rend érdembeli kihívása, ellenlegitimációja, a lehetséges változás hiteles ígérete és annak hiteles megfogalmazása, hogy mi fog történni a változás után. E paradigmaváltáshoz azonban elengedhetetlen, hogy az ellenzéki pártok előbb realizálják azt a változást, hogy a magyar politikai rendszer visszatér a magyar nemzeti gyökereihez. Végre.

HALKÓ PETRA